

ОРГАНІЗОВАНІ ПЕРЕСЕЛЕННЯ В ПІВДЕННІ ОБЛАСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У 1955–1967 рр.

У статті розглянуто механізм державного регулювання трудових переселень з УРСР в її південні області у 1955–1967 рр. Визначено основні напрямки та практичні результати переселень. Проаналізовано функціонування системи пільг, якою користувалися переміщені родини, та визначено причини труднощів закріплення переселених сімей на нових місцях проживання. Матеріал ґрунтується на архівних джерелах, багатий фактичними даними, що дозволяє зрозуміти сутність процесу переміщень радянської доби.

Ключові слова: трудові переселення, організовані переміщення, переселенці, Головне управління організованого набору та переселення робітників при РМ УРСР, південні області УРСР.

Державний механізм регулювання людських трудових ресурсів став соціально-економічно дійсною радянської України другої половини ХХ ст. До організованих форм планового перерозподілу робітничих сил належали організовані набори робітників та трудові переселення. Головною метою оргнаборів стало швидке поповнення робітничими кадрами провідних будов на встановлений, згідно з укладеним договором між підприємством і особою за посередництвом держави, термін. У свою чергу трудові переміщення сімей на постійне місце проживання мали сприяти створенню стабільних трудових спільнот.

У науковій літературі радянської доби трудові переселення в межах УРСР вивчалися переважно в контексті міграційних процесів і їхнього впливу на розміщення, формування та використання трудових ресурсів. Проте й такі студії були поодинокими. Одним з перших розглянув переселення як форму територіального перерозподілу населення у містах УРСР В. Товкун¹. Починаючи з 70-х рр. ХХ ст., найбільш ґрунтовно займалися цією проблематикою не історики, а демографи й економісти. Зокрема, виділяється монографія А. Загробської². Науковець на теоретично-методичному рівні звернула увагу на планове переміщення сімей, яке розглянула в системі міграцій населення УРСР. У своїх фахових статтях Е. Янковська³ прослідкувала розвиток організованих форм планового перерозподілу трудових ресурсів і в тому числі організацію переселення населення. Загалом, внутрішні переміщення населення радянські вчені розглядали в інтересах задоволення потреб економіки. Історична наука, перебуваючи в обмеженому доступі до архівних, статистичних джерел, залишила поза увагою дослідження організованих трудових переселень як історичного явища.

Після проголошення незалежності України зацікавлення істориків керованими міграційними процесами та їхнім впливом на соціально-економічний розвиток країни зросло. Зокрема, нового осмислення набули трудові переміщення з материкової України на півострів Крим. Ґрунтовно підійшов до дослідження ролі українського переселенського потоку в Криму В. Сергійчук. У своєму значному науковому доробку⁴ історик актуалізував та підняв тему на новий щабель наукового осмислення. Е. Сеїтова, на прикладі заселення Криму у 1940–1980-х рр., розглянула формування та діяльність переселенських структур у державному апараті СРСР⁵. Прослідкував особливості процесу заселення Криму колгоспниками-переселенцями в перші повоєнні десятиліття Н. Сидоренко⁶. Ще одним напрямком сучасних досліджень стало

© Жбанова Катерина Юріївна – аспірантка кафедри давньої та нової історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

питання дозаселення радянською владою південних областей України. До таких праць належить дисертаційне дослідження Т. Пронь⁷ та низка статей історика Ю. Сороки⁸. Разом з тим особливості, масштаби і значення трудових переселень в межах УРСР ще потребують детального вивчення.

Сучасні історики однастайні в тому, що переселення в південний регіон УРСР, а саме в Дніпропетровську, Запорізьку, Миколаївську, Херсонську, Одеську, Кримську області було викликано рядом факторів: важлива роль цих областей у воєнно-промисловому комплексі СРСР; великі демографічні втрати населення цього регіону в міжвоєнний період від голодоморів і репресій, що визначило дефіцит робочої сили; багатотисячні втрати населення від голоду 1946-1947 рр., неефективність державної аграрної політики і колгоспної системи в галузі сільського господарства, депортації корінних жителів з політичних причин⁹.

На відміну від організованих переселень періоду Другої світової війни та першого повоєнного десятиліття, переміщення, що розпочалися з утворенням Головного управління організованого набору та переселення робітників при Раді Міністрів (далі – РМ) УРСР (сформоване внаслідок злиття 1 серпня 1955 р. Головного переселенського і Головного управління організованого набору при РМ УРСР, реорганізоване у Державний комітет РМ УРСР із використання трудових ресурсів у лютому 1967 р.) спиралися на економічні основи, проте не без врахування національної специфіки регіонів, в яких проводилися.

Першим головним завданням новоутвореного органу стало залюднення переданого Україні Криму. Трудове переміщення сімей з материкової України на півострів відбувалося і раніше, але, починаючи з 1954 р., процес розгорнувся з новою силою. Якщо попередньо переселенням на півострів займалося російське керівництво, а з українських територій воно здійснювалося відповідно до постанов уряду і партії, то відтепер переміщення стало планомірним. Відтак області республіки щорічно отримували обов'язкові для виконання плани безповоротної трудової міграції. Відповідно переселення до південних областей України збільшилися кількісно, а господарське облаштування переселенців стало справжнім викликом для республіканського бюджету.

Уже в 1954 р. до Кримської області з УРСР прибуло 7084 осіб у складі 1725 сімей (з них працездатного віку – чоловіки й жінки 16–59 і 16–54 років відповідно – 4031 осіб)¹⁰. У 1955 р. Міністерство сільського господарства УРСР звітувало про нестачу в Криму ще 30 тисяч постійних робітників. Упродовж наступних 3–4 років з областей України до роботи в колгоспах і радгоспах півострова планувалося направити половину необхідної кількості¹¹. Для цього українському керівництву вдалося домогтися від союзних властей зняття з республіки плану переселення до Кокчетавської та Кустанайської областей Казахської РСР. Ці переселенські потоки спрямували на півострів¹².

Територія УРСР була поділена на області виходу і входу переселенців. Обласні відділи з оргнабору та переселення в регіонах виходу проводили агітаційно-пропагандистську роботу, підбирали й оформляли переселенців на переїзд. Бюлетені, брошури, плакати, оголошення, лекції і бесіди, виступи по радіо і в місцевій пресі районних уповноважених на теми оргнабору та переселення стали головним напрямком радянської агітаційно-пропагандистської діяльності того часу. Рекордна кількість інформаційного матеріалу була видана Головним управлінням у 1957 р., коли, згідно зі звітами установи, побачили світ 2 млн одиниць примірників плакатів і листівок, без врахування видавництва у обласних відділах установи¹³.

У той же час відділи областей входу переселенців головним чином займалися прийомом та господарським влаштуванням переміщених осіб, слідували за розподілом присадибних ділянок, будівництвом житла новоселам, завезенням будматеріалів, видачею продовольчої позики та обмінних квитанцій на зерно, картоплю, корів¹⁴. Зокрема, потоки загітованих на зміну постійного місця проживання з України в Криму спрямувалися в новостворені колгоспи і радгоспи, які згідно з партійним завданням, мали перетворити півострів у край «суцільних садів і виноградників»¹⁵. Якщо переселенці з Російської РФСР, які планомірно направлялися до півострова

у 1944–1954 рр., розселилися в колишніх татарських районах і займали придатні для проживання будинки депортованих селян із присадибними ділянками, садами, виноградниками й криницями¹⁶, то українських переселенців поселяли у необжиті райони, для яких держава з нуля розбудовувала всю інфраструктуру.

За перший рік своєї діяльності Головне управління переселило з 16 західних і центральних областей України у південні 6244 сімей¹⁷. На їхнє господарське облаштування (будівництво житла та придбання переселенцям корів) Сільгоспбанк виділив 40 млн крб (у цінах того часу) кредитів, з яких Кримській області призначалося 31,8 млн.¹⁸

Після річної практики Головне управління наголосило, що організоване переселення в порівнянні з наборами робітників має більш складну процедуру здійснення. У 1956 р. на нараді завідуючих відділами оргнабору та переселення облвиконкомів УРСР, працівники системи обговорили свій досвід. Зокрема, М. Легенченко, завідуючий відділом Ворошиловградської області (нині Луганська), наголосив: «Робота з переселення дуже важка. Ось ми набрали людей по оргнабору, відправили і з плечей геть, а тут з переселенцями потрібно весь час працювати»¹⁹. Заввідділом Київської області Н. Лобунець скаржився: «Питання переселення дуже і дуже важке. Треба негайно вирішити питання прив'язки, питання економічних умов районів, куди ми будемо посилати переселенців. Це буде складніше ніж оргнабір»²⁰.

Загалом у 1956 р. переселення на південь країни досягло свого максимального рівня за всі попередні, і наступні роки – 19176 сімей²¹ з більш ніж 60000 осіб²² було переміщено на нові місця проживання. Таким областям, як Вінницька, Волинська, Дрогобицька (нині частина Львівської області), Житомирська, Закарпатська, Київська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Станіславська (нині Івано-Франківська), Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська річні плани з переселення перевищили 1000 сімей кожній²³. Як наслідок, уже за п'ятиріччя своєї діяльності, 1955–1960 рр., Головне управління переселило в південні області УРСР більше 63 тисяч сімей²⁴, у яких було більш ніж 136 тисяч працездатних осіб²⁵.

Рік	Переселено в південні області УРСР	
	Всього сімей	В тому числі працездатних осіб
1955	6244	13923
1956	19176	37934
1957	12935	28748
1958	9614	21315
1959	6590	14477
1960	9116	20483

Наприкінці 1950-х рр., з метою реалізації амбітних урядових сільськогосподарських проєктів, розпочалася нова хвиля переселення в райони зрошувального землеробства. Згідно з офіційною доктриною, переміщення здійснювалися для задоволення потреби у трудових ресурсах з метою подальшого розвитку сільськогосподарства в Кримській, Миколаївській, Херсонській областях та у зв'язку з розширенням площ під садами і виноградниками, а також площ зрошувального землеробства з уведенням в експлуатацію Верхньо-Інгулецької, Краснознаменської зрошувальних систем, а також у зв'язку з будівництвом Північно-Кримського каналу в колгоспах і радгоспах південних областей УРСР. Тому сьомий п'ятирічний план (1959–1965 рр.) передбачав переселення в цей регіон ще 67300 сімей²⁶. У 1964-1970 рр. радянська влада планувала збільшити площі зрошення на півдні країни на 800 тис. га і переселити в ці райони 113000 сімей²⁷. Лише впродовж 1963–1967 рр., згідно з Постановою ЦК КПУ і РМ УРСР від 30 грудня 1962 «Про заходи по високопродуктивному використанню зрошувальних земель в колгоспах і радгоспах УРСР», у райони зрошувального землеробства необхідно було переселити 34700 родин, у тому числі в Кримську область – 15500, Херсонську – 10000, Миколаївську – 3500, Донецьку – 4300, Луганську – 900, Одеську 500 сімей²⁸.

Як наслідок, лише за період з 1959 по 1962 рр., згідно з даними Центрального Статистичного Управління УРСР в Кримській, Миколаївській, Одеській, Херсонській областях, населення працездатного віку збільшилося на 106000 осіб. Характерно, що в цілому по республіці за цей же період кількість працездатного населення зменшилася на 200000 осіб²⁹. Без сумніву, організовані трудові переселення в цьому випадку стали головною формою механічного приросту населення Південного економічного району за рахунок інших районів УРСР. Зрештою, південним областям республіки належало 88,3% загальних переселень 1961–1967 рр., 63% з яких припало Кримській області, 15% – Херсонській. На Ворошиловградську, Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Кіровоградську і Харківську області припало 11,7% переміщень у межах УРСР³⁰.

У цей час переселення здійснювалися переважно з західної та центральної України. Головними донорами переміщених сімей стали Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області, які щорічно направляли до південних областей республіки від 500 до 800 родин³¹. Переселені цими областями сім'ї у 1961–1967 рр. становили майже 85% загальної кількості переселених сімей республіки³².

Рік	План переселення на рік у південні області УРСР	Переселено в південні області УРСР	
		Всього сімей	В тому числі осіб
1961	4670	4742	17989
1962	7500	6944	25745
1963	8700	6992	27002
1964	12800	11465	43412
1965	17500	11255	43476
1966	12500	11640	44121
1967	13165	11882	46022

Характерною рисою переселень 1955–1967 рр. стала система пільг. До цієї системи входили: одноразова грошова допомога сім'ї, безкоштовний переїзд і перевезення майна (до 2 т.) та худоби, що були в особистому користуванні родини³³. Окрім того, переселенці звільнялися від сплати сільськогосподарського податку протягом 5 років після переїзду. До пільг також належав державний кредит на зведення житла з надвірними приміщеннями. Постановою від 7 квітня 1959 р. «Про впорядкування пільг по переселенню» Рада Міністрів УРСР встановила розміри кредитів на будівництво для сімей переселенців до Кримської області (окрім сільрад Ялтинської міської ради) у розмірі 20000 крб. (30% кредиту сплачувала держава), у радгоспи й колгоспи Миколаївської і Херсонської областей – 17000 крб. (25% – за рахунок держбюджету), в інші області республіки – 10000 крб. без державних виплат³⁴. Упродовж 10 років, починаючи з третього після вселення, переселенці сплачували державний кредит. На практиці новосели мали щомісячно виплачувати 18 крб. 95 коп. у покриття капітальної суми боргу і 2-3 крб. за користування кредитом Держбанку, разом 21-22 крб., або більше однієї третини місячного заробітку голови сім'ї³⁵.

Порядок планування переселення змінився у 1960 р. Згідно з постановою РМ УРСР від 6 серпня 1960 р. № 1260, будівництво житла для переселенців мало проводитися у поточному році, а заселення до готових приміщень – у наступному, до початку весняних робіт. Нова система дещо поліпшила господарське влаштування переселенців і зменшила їхнє вибуття з 15,9% у 1959 р. до 4,4% у 1964 р.³⁶, хоча вже в 1966 р. органами влади було зафіксоване повернення населення на попередні місця проживання аж до 14,6%³⁷.

Ще одним чинником покращення результатів переселення Головне Управління вважало перехід від будівництва одномісних будинків до багатоквартирних. У жовтні 1962 р. Управління подало РМ УРСР проект постанови «Про будівництво багатоквартирних (багатоповерхових) будинків для переселенців у радгоспах південних

областей України». Пропонувалося припинити зведення індивідуальних будинків для переселенців за рахунок кредитів Держбанку, починаючи з 1964 р. Натомість розпочати підготовку житла для прийому переселенців шляхом будівництва багатоквартирних (багатоповерхових) будинків за рахунок капіталовкладень. За користування квартирами в цих будовах переселенці мали сплачувати плату за нормами, які діяли в місцевості³⁸.

Загалом у 1966 р. вартість однієї переселенської сім'ї у південні області країни для держави становила 1187,2 крб., враховуючи одноразову грошову допомогу на родину з 4 осіб – 93,5 крб., перевезення переселенців і їхнього майна – 38,9 крб. та віднесення за рахунок Держбюджету 30% вартості жилого будинку з надвірними будівлями – 1050 крб.³⁹.

У свою чергу переселені сім'ї перебували у юридичній відповідальності перед державою і, згідно з п'ятим пунктом Постанови № 232 РМ СРСР від 27 січня 1951 р., новосели, зокрема Кримської області, мали прожити на місці не менше п'яти років, перш ніж отримати дозвіл на повторне переселення. У разі виїзду з області раніше вказаного строку сім'я повертала державі одноразову допомогу за переїзд, а також сплачувала всі обов'язкові сільськогосподарські податки, від яких тимчасово звільнялася⁴⁰. Переселенцям також заборонялося користуватися двома присадибними ділянками: по місцю виходу і по місцю входу⁴¹. Починаючи з 1956 р., на переселення не допускалися сім'ї, які не мали в своєму складі двох працездатних, зведені сім'ї, а також сім'ї, що раніше переселялися⁴².

Окрім індивідуально-сімейного, практикувалося переселення на південь країни цілих колгоспів. Так, у 1962 р. з Чорнобильського району Київської області було переселено в повному складі колгосп ім. Ватутіна в колгосп ім. Жданова Октябрського району Кримської області. У рамках переміщення було перевезено громадське майно колгоспу, колгоспників та їхнє особисте майно. Того ж року Головне Управління командувало свого працівника для з'ясування можливості переселення колгоспів у повному складі в Остерський і Михайло-Коцюбинський райони Чернігівської області⁴³.

У той же час своєчасне надання пільг переміщенням родинам відбувалося не завжди. Низька оплата за трудові дні, нестача води в багатьох колгоспах і радгоспах вселення, а також байдуже ставлення до задоволення потреб, запитів переселенців підштовхували населення до повернення на попередні місця проживання. Як показує радянська статистика, найбільший відсоток повернення був серед переселенців із Закарпатської області – 25,4%, з Чернівецької – 18,2%, Черкаської – 16%, Львівської – 14,4%, Тернопільської – 14,1%, Чернігівської – 13,2%, Волинської – 12,7%. Решта областей виходу отримували в середньому 9% повернень переселення сімей щорічно⁴⁴. Не дивно, що у доповідних записках партії та уряду Головного Управління зазначало: «Незважаючи на наявність лишків трудових ресурсів в областях Південно-Західного економічного району, особливо в гірських і передгірських районах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської областей, використання цих ресурсів шляхом оргнабору і переселення зустрічало великі ускладнення. Кількість сімей, що виявили бажання переселитись, і працездатних, згодних виїхати на роботу у промисловість по оргнабору в 1957–1959 рр., не збільшувалася, а в окремих районах навіть зменшувалася»⁴⁵.

Усе ж результати великої кампанії переселення за діяльності Головного Управління організованого набору та переселення при РМ УРСР вражаючи. Впродовж 1955–1967 рр. було переселено у південні області республіки більше 125 тисяч сімей, внаслідок чого кількість працездатного населення цих областей збільшилася більш ніж на 275 тисяч осіб⁴⁶. Починаючи з 1965 р. і до 1967 р., переселене населення по Миколаївській області становило 17,8%, Херсонській – 24,6% і по Кримській – 48,7% від загальної кількості сільського населення цих областей. Тільки в 1959 р. кількість працездатних в Чорноморському районі Кримської області збільшилася на 12%, по Роздольненському – на 18%. Чисельність робітників у районах вселення внаслідок прийому переселенців щорічно зростала від 6 до 18%, а в окремих колгоспах – від 12 до 25%⁴⁷. Окрім того, впродовж 1955–1967 р. у південних областях республіки

для переселенців було зведено більш ніж 100 тисяч будинків. У ряді колгоспних і радгоспних селищ переселенські будови становили 50 і більше відсотків усієї житлової забудови, а окремі населені пункти, по суті, були повністю переселенськими, особливо в Кримській області⁴⁸.

Таким чином, основним джерелом збільшення трудових ресурсів південних областей УРСР в 1955–1967 рр. стали планові переселення сімей з інших областей республіки, головним чином західних та центральних. Організовані державою переселення мали сільськогосподарський характер і були пов'язані з доприселенням у колгоспи і радгоспи працездатного населення та створенням нових переселенських поселень у південних областях республіки. Організовані переміщення 50-60-х рр. ХХ ст. відіграли ключову роль у поповненні трудових ресурсів Кримської, Миколаївської, Херсонської областей, спустошених війною, голодом та попередніми депортаціями. Разом з тим у областях виходу переселенців така державна політика сприяла розпорошенню місцевого населення, викачуванню їхнього трудового потенціалу та, зрештою, завдала відчутних і нині демографічних утрат.

1. Товкун В. Особливості міграції населення Української РСР у 1959-1963 рр. // УІЖ. – 1966. – № 4. – С. 49-56.

2. Загробська А. Організовані переселення в системі міграцій населення УРСР. – К.: Наукова думка, 1974. – 112 с.

3. Янковская Е. Перераспределение трудовых ресурсов. – К.: Наукова думка, 1978. – 132 с.; Оникеев В. Миграция в экономических районах УССР / В. Оникеев, Е. Янковская, А. Доценко // Проблемы миграции населения и трудовых ресурсов. – М.: Статистика, 1970. – С. 78-84.

4. Сергійчук В. Український Крим. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. – 304 с.; його ж. Економічна складова передачі Криму до УРСР у 1954 р. // Крим від античності до сьогодення: Історичні студії. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 708 с. – С. 513–526.

5. Сеїтова Е. Переселенські структури у державному апараті СРСР у 40–80-ті роки ХХ сторіччя (на прикладі заселення Криму) // Історичний архів. – 2012. – Вип. 8. – С. 63–67; її ж. Переселенський процес до Криму в 1944–1964 рр.: причини, хід, помилки, результати // Історичний архів. – 2011. – Вип. 6. – С. 53–57.

6. Сидоренко Н. Етносоціальний аспект міграційного руху у Криму у 40–50-х роках ХХ ст. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2011. – Вип. 31. – С. 182–188.

7. Пронь Т. Міграційні та етнічні процеси на Півдні України за доби радянської державності (на матеріалах Миколаївської та Херсонської областей): Автореф. дис. ... канд. історичних наук. – Донецький національний університет, Донецьк, 2005.

8. Сорока Ю. Масова мобілізація працездатного населення Волині для роботи у Східних областях СРСР у 1944-1950-х роках // Гілея: науковий вісник. – К. – 2011. – Вип. 54. – С. 54–63.; його ж. Політичні та економічні чинники міграційних процесів у Західних областях УРСР в 1944-1950-х роках // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: історія. – 2007. – №91-93. – С. 60-63.

9. Сорока Ю. Політичні та економічні чинники міграційних процесів у Західних областях УРСР в 1944-1950-х роках... – С. 60.

10. Центральний Державний архів вищих органів влади і управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 5. – Арк. 4.

11. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 24. – Арк. 27.

12. Сергійчук В. Український Крим... – С. 238.

13. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 44. – Арк. 10.

14. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 44. – Арк. 15, Спр. 81. – Арк. – 13.

15. Сидоренко Н. Етносоціальний аспект міграційного руху у Криму... – С.185.

16. Там само. – С. 183.

17. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 7. – Арк. 1.

18. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 24. – Арк. 57.
19. Там само. – Арк. 21.
20. Там само. – Арк. 16.
21. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 31. – Арк. 7.
22. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 30. – Арк. 7.
23. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 17. – Арк. 20.
24. Підраховано за: ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 7. – Арк. 1, Спр. 24. – Арк. 57, Спр. 31. – Арк. 7, Спр. 60. – Арк. 5, Спр. 78. – Арк. 2, Спр. 80. – Арк. 1, Спр. 113 – Арк. 1, Спр. 143. – Арк. 3, 4.
25. Підраховано за: ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 24. – Арк. 46, Спр. 52. – Арк. 2, 5, Спр. 80. – Арк. 1, Спр. 109. – Арк. 22, Спр. 139. – Арк. 15 зв.
26. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 163. – Арк. 7, 8.
27. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 260. – Арк. 96.
28. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 223. – Арк. 10, 25, 45.
29. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 320. – Арк. 1.
30. Янковская Е. Перераспределение трудовых ресурсов... – С. 82.
31. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 285. – Арк. 87, Спр. 180. – Арк. 85-105.
32. Загробська А.Ф. Організовані переселення в системі міграцій населення УРСР... – С. 49.
33. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 27. – Арк. 201.
34. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 94. – Арк. 41, 42.
35. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 281. – Арк. 125.
36. Там само. – Арк. 123.
37. Янковская Е.А. Перераспределение трудовых ресурсов... – С. 84.
38. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 178. – Арк. 197.
39. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 320. – Арк. 3.
40. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 50. – Арк. 11.
41. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 51. – Арк. 106.
42. Там само. – Арк. 1.
43. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 178. – Арк. 52.
44. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 223. – Арк. 5.
45. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 252. – Арк. 165.
46. Підраховано за: ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 7. – Арк. 1, Спр. 24. – Арк. 46, Спр. 31. – Арк. 7, Спр. 52. – Арк. 2, 5, Спр. 60. – Арк. 5, Спр. 80. – Арк. 1, Спр. 109. – Арк. 22, Спр. 113. – Арк. 1, Спр. 139. – Арк. 15 зв., Спр. 143. – Арк. 3, Спр. 167. – Арк. 10-11, Спр. 200. – Арк. 12, Спр. 230. – Арк. 1, Спр. 232. – Арк. 1 зв., Спр. 265. – Арк. 1, Спр. 296. – Арк. 1 зв., Спр. 325. – Арк. 1, Спр. 357. – Арк. 68.
47. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 223. – Арк. 1.
48. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 3. – Спр. 281. – Арк. 120.

Организованные переселения в южные области Украинской ССР в 1955–1967 гг.

В статье рассмотрено механизм государственного регулирования трудовых переселений с УССР в ее южные области в 1955–1967 гг. Определены основные направления и практические результаты переселений. Проанализировано функционирование системы льгот, которой пользовались перемещенные семьи, и определены причины трудностей закрепления переселенных семей на новых местах проживания. Материал основывается на архивных источниках, богатый фактическими данными, что позволяет понять сущность процесса перемещений советской эпохи.

Ключевые слова: трудовые переселения, организованные перемещения, переселенцы, Главное управление организованного набора и переселение рабочих при СМ УССР, южные области УССР.

Organized resettlements to the southern regions of the Ukrainian SSR in the 1955-1967

The scientific study of the history of labor, employment, migration in search of work helps to better understand the history of Ukraine as a whole.

This article is a study of labor migration in the period of the Main Directorate of organized recruitment and relocation of workers of the Ukraine SSR. It is about attracting people to work in rural areas in the southern regions of the country.

It has been analyzed the state migration policy and its economic and social consequences. The processes of implementing the resettlement working population in the region are investigated. The main directions and practical results migrations are determined. The system of privileges for families that were resettlement are analyzed.

The material is based on archival sources, with rich factual data that allows us to understand the essence of the process of resettlement working population in Soviet era.

The author comes to the conclusion that, the main source of the increase of labor in southern regions of the Ukrainian SSR in 1955-1967 was planned relocation of families from other regions of the republic, mainly western and central. Organized resettlements had had agricultural character and were associated with the addition into state farms working population and the creation of new resettlement villages in the southern regions of the republic. Organized resettlements in 50-60th. XX century. have played a key role in recruiting manpower in Crimea, Mykolaiv, Kherson regions that were devastated by war, famine and previous deportations. However, in the regions which were left by settlers the government policy has led to spraying the local population and ultimately had caused population losses.

Keywords: labor resettlement, organized movement, resettles, Main Directorate of organized recruitment and relocation of workers of the Ukraine SSR, the southern regions of the Ukraine SSR.

